

14. Verdensmester på egen region?

Den tredje oppgaven

Geir Olav Knappe

Sammendrag

I dette kapittelet vil vi se nærmere på akademias plass i kunnskapssamfunnet. Høyere utdanning og forskning har blitt en betydningsfull sektor i samfunnet. Strukturendringer og betydelig vekst i høyere utdanningssektor de siste årene har gjort mange regionale høyskoler om til universiteter. I kapittelet vil vi se nærmere på drivkreftene bak akademias samfunnsoppdrag, «den tredje oppgaven», og betydningen av å ha et høyere utdanningsmiljø i sitt omland. Det vil særlig bli belyst hvilke effekter et studiested har i en regional utviklingskontekst. Kapittelet er i hovedsak en litteraturstudie og beskriver og analyserer universitets- og høyskolesektorens samfunnsoppdrag med grunnlag i en teori om relasjonelt samarbeid mellom academia, næringsliv og offentlige myndigheter, også kalt trippel helix. Et viktig spørsmål er hvordan samfunnsoppdraget kan styrkes etter overgangen fra regionale høyskoler til ett universitet. I kapittelet presenteres anbefalinger som kan være nyttige bidrag for Nord universitets ambisjoner om å være en god regional utviklingsaktør i årene som kommer.

Å betrakte kunnskap som infrastruktur er å anse kunnskap som en grunnleggende faktor for regional utvikling. Å betrakte kunnskap som infrastruktur understreker viktigheten av hvor kunnskapen befinner seg. På samme måte som en kai i Oslo ikke uten videre bidrar til regional utvikling i Namdalen, vil heller ikke en samling av kompetanse i sentrale strøk ha automatisk effekt i distriktene (Brenne og Knappe, 2008).

Innledning

Vi er i en tid der verken miljøutvikling eller økonomi er på oljens side, og der det grønne skiftet preger investeringene på børsen. Samtidig har den internasjonale arbeidsdelingen gjort at vestlige industriarbeidsplasser er lokalisert til områder der kostnadene er lavere (Knox og Marston 2016, Jordhus-Lier 2017). For Norge som industri- og oljenasjon utfordrer dette vår utvikling og velferd. Mange omtaler dagens samfunn som kunnskapssamfunnet, og våre universiteter og høgschooler kan ses som «hjernekraftverk i regionale kontekster» (Stellander 2006, Brenne og Knappe 2008, Knappe 2010). Dette har gjort at høyere utdanning og forskning er blitt en betydningsfull sektor i samfunnsutviklingen (Bleiklie og Kogan 2007). For å skape økonomisk vekst og større likhet i og mellom regioner pekes det på behovet for økt kunnskapsutveksling. Kunnskap og utdanning er blitt noe mer enn en produksjonsfaktor. På mange måter har kunnskap blitt infrastruktur og en grunnleggende faktor for utvikling (Knappe 2006 a og b, Brenne og Knappe 2008, Brenne og Næss 2009).

For ikke lenge siden hadde vi 26 statlige høgschooler. Med sin desentraliserte struktur og mange studiesteder representerte høgschoolene en bred kontaktflate til samfunns- og næringslivet i sin region og sitt omland. De siste årene har vi fått sju nye universiteter, og universitets- og høgschoolsektoren har vokst både i bredde og høyde. 1. januar 2016 ble Nord universitet etablert som et resultat av en sammenslåing av Universitetet i Nordland, Høgschoolen i Nesna og Høgschoolen i Nord-Trøndelag.

I kapittelet vil vi fokusere på hvordan universitets- og høgschoolsektorens (UH-sektoren) samfunnsoppdrag kan videreutvikles som et godt relasjonelt samarbeid mellom akademia, næringsliv og offentlige myndigheter når så mange høgschooler nå er blitt universiteter. Det teoretiske grunnlaget for det regionale samarbeidet er hentet fra Henry Etzkowitz og Loet Leydesdorff (1998 og 2000), der trepartssamarbeidet mellom offentlige myndigheter, samfunns- og næringslivet og akademia omtales som *trippel helix*. For å finne gode eksempler og strategier for et slikt arbeid videre vises det blant annet til Peter Arbo (2001, 2011), Linda Haukland (2015) og NOU 2008: 3 «Sett under ett – Ny struktur i høyere utdanning», det såkalte Stjernø-utvalget, som har gitt anbefalinger for hvordan slikt samarbeid kan utvikles. Dette er interessante anbefalinger som er nyttige bidrag for Nord universitets ambisjoner om å være en god regional utviklingsaktør i nordre deler av Trøndelag og Nordland i årene som kommer.

Veien til kunnskapssamfunnet

Fram til 1960 var høyere utdanning et elitefenomen. Ikke før på 1970-tallet så en spor av det som ble en utdanningsrevolusjon (Sørensen et al. 2008). I 1970 var det 50 000 studenter i Norge, mens tallet var nærmere 300 000 i 2017 (Statistisk sentralbyrå 2018). Mens utdanningsrevolusjonens første fase var preget av at menn tok høyere utdanning, kan overgangen til dagens kunnskapssamfunn knyttes til en kjønnsrevolusjon i academia (Frønes 2005). For allerede på 1980-tallet tok flere jenter enn gutter videregående utdanning, og i 1993 utgjorde kvinnene majoriteten av dem som tok embetseksamen. Bak disse tallene ligger en ekspansiv utdanningspolitikk, samtidig som sykepleie-, sosionom- og lærerutdanningene ble integrert i høyskolene på 1990-tallet. Mengden forskning har følgelig økt betydelig, og det årlige antallet uteksaminerte doktorgradsstudenter har på 25 år økt fra 500 til 1400 i 2017 (Kunnskapsdepartementet 2018).

Det har vært betydelige strukturelle endringer i UH-sektoren. Den regionale høyskoleutbyggingen ble innledet med 15 nye distriktshøyskoler fram til midten av 1980-tallet, for deretter å bli integrert i 26 statlige høyskoler. Beslutningen om å spre kunnskap til hele landet gjennom desentraliserte høyskoler har blitt beskrevet som et vellykket folkeopplysnings- og distriktsutviklingsprosjekt (Stambøl 2011). Utbyggingen av velferdsstaten, lik rett til utdanning og tilgang på kvalifiserte fagfolk i hele landet var sentrale drivkrefter (Sæther et al. 2000 og NOU nr. 8, 2008). Rett før årtusenskiftet kom St. meld. nr. 39, «Forskning ved et veiskille» (1989–1999) med et tydelig signal om at forsknings- og utviklingsarbeidet ved de regionale høyskolene skulle orienteres mot regionale behov. I Kvalitetsreformen, «Gjør din plikt – krev din rett», ble høyskolene bedt om utvikle strategier med fokus på relasjoner til det regionale samfunns- og næringslivet (St.meld. nr. 27 (2000–2001)). Hovedintensjonen var å fremme kompetanseutvikling og bidra til innovasjon i regionene. Samtidig vokste det fram en debatt om hensiktsmessigheten med å ha en distriktsbasert høyskolestruktur. Stjernø-utvalget fikk i oppgave å se på struktur- og oppgavefordelingen i universitets- og høyskolesektoren. Regelverket for akkreditering av høyskoler og utdanninger ble foreslått endret, og utvalget tegnet en framtid med økt konsentrasjon av faglige og økonomiske ressurser til de største universitetene. For mange små og sårbare fagmiljøer var ikke formålstjenlig, ifølge utvalget (NOU nr. 8, 2008). Stjernø-utvalget var også tydelig på viktigheten av økt forskning om UH-sektorens bidrag i

regionale utviklingsprosesser. En så også en transformasjon hvor kunnskapsproduksjonen rettet økt oppmerksomhet mot anvendt forskning (Otterlei og Skorstad 2013).

Forskningsbidrag fra distriktene representerer nyttige og relevante korrektiver til forskningen som bedrives i de sentrale forskningsmiljøene. Senere forskning har økt forståelsen for sammenhengene mellom kunnskap og regional vekst. Studier viser blant annet at distriktsregioner med høgskolemiljøer har bedre evne til omstilling, i tillegg til at de modererer effekten av regional hjerneflukt og sentralisering (Brulin 1998, Hægeland og Møen, 2000, Arbo og Gammelsæter (red.) 2004, Berg et al. 2004, Onsager og Selstad (red.) 2004, Glosvik 2005 og 2006). Denne erkjennelsen bidro som en stimulans til å videreutvikle de regionale høgskolene, og vekst i størrelse og faglig tyngde ble nedfelt i mange høgskolers strategiske planer. «Alle» høgskoler med respekt for seg selv hadde et mål om å bli universitet (Brenne og Johanson 2003). Det samme fokuset så man også i utviklingsplaner for fylker og kommuner.

Med ambisjoner forankret i regionale politiske vedtak ble det stilt betydelige midler til disposisjon. I Nordland ble det bevilget betydelige millioner kroner til å utvikle et nytt universitet i Bodø. Både Peter Arbo (2001) og Linda Haukland (2015) har sett nærmere på driverne i denne utviklingen. I sum utgjorde satsingen en tydelig kraft for regional utvikling med basis i høyere kunnskapsmiljøer med særlig fokus på:

- UH-sektorens ledelse; større institusjon og attraksjonskraft, og posisjonering i kampen om studentene
- regionale mål om utvikling og vekst; profilering, kunnskapsbasert vekst og attraktivitet overfor de talentfulle unge, og
- fagmiljøer og individuell utvikling; større prestisje, mer forskning og mer interessante arbeidsoppgaver

De siste årene har Norge fått sju nye universiteter. Samtidig er sektoren blitt standardisert nasjonalt og internasjonalt, med nye grader, karaktersystemer og undervisnings- og evalueringsformer, og finansieringssystemet er endret fra å være rammefinansiert til en mer resultatbasert finansiering (Kunnskapsdepartementet 2013). 1. januar 2016 ble Nord universitet etablert som resultat av en sammenslåing av Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nesna

og Høgskolen i Nord-Trøndelag. I nasjonal sammenheng er Nord universitet, med sine 1200 ansatte og 12 000 studenter, et lite universitet, men det har, med sine ni studiesteder fra Stjørdal i sør til Vesterålen i nord, et godt utgangspunkt for å styrke sin posisjon som den viktigste kunnskapsaktøren i Nordland og i nordre del av Trøndelag.

Samfunnsoppdraget – den tredje oppgaven

UH-sektorens primære oppgaver er å drive forskning og utvikling (FoU) og forskningsbasert utdanning. Samtidig sier universitets- og høyskoleloven at institusjonene også har et samfunnsansvar, og at de *skal* delta i regionale utviklingsprosesser (Kunnskapsdepartementet 2005). Samhandling mellom UH-sektoren, næringsliv og offentlige myndigheter har fått økt fokus. Utfordringen lå i å legge til rette for et best mulig relasjonelt trekantssamarbeid. For å lykkes er det viktig at samarbeidsaktørene utviser tillit og kjenner hverandre godt (Forskningsrådet 2014). Mange studier peker klart i retning av at tillit er en avgjørende faktor for god samfunnsutvikling. Særlig er dette viktig mellom aktører på tvers av sektorer på grunn av fraværet av formell regulering av relasjonene. Tillit blir en viktig regulator i de sosiale relasjonene (Klijn, Edelembos og Steijn 2010, Hidle og Normann 2012, Sørensen og Torfing 2012).

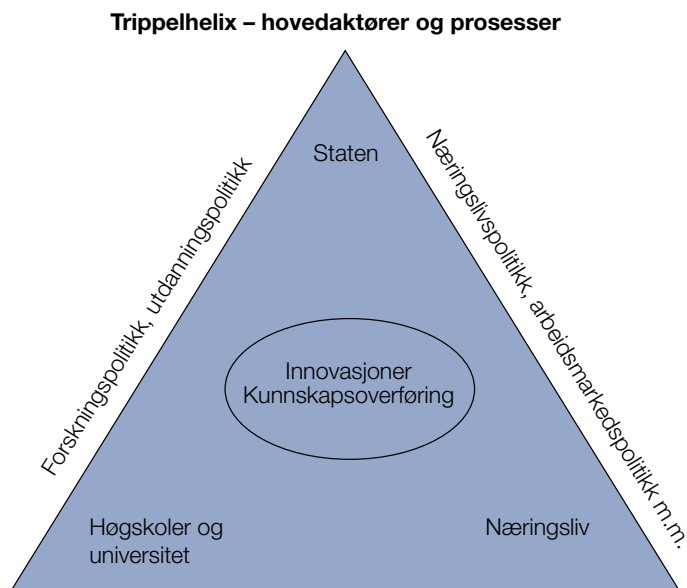
Internasjonalt omtales oppgaven som «public outreach». Kaye Storm, direktør ved «Stanford's Office of Science Outreach», påpeker at universitetets forsknings- og utdanningsarbeid ikke hadde vært komplett uten nettverks-samarbeidet med samfunns- og næringslivet. Nettverksarbeid med eksterne aktører krever andre typer av nettverk enn det en normalt finner i forskningsmiljøer. Stanford University har derfor etablert et eget kontor – «Office of Public Outreach» – for kontaktarbeidet. Direktøren hevder at samarbeidet ikke bare øker kvaliteten og relevansen på egen forskning og utdanning, det også stimulerer den regionale utviklingen (Parker 2014).

Knowledge institutions are increasingly expected, not only to conduct education and research, but also to play an active role in the economic, social and cultural development of their regions. The extent to which higher education institutions are able to play this role depends on a number of circumstances: the characteristics of the institutions, the regions in which they are located and the policy frameworks are all significant (Arbo og Benneworth 2007, s. 7).

Verken Nordland eller tidligere Nord-Trøndelag er å betrakte som regioner slik EU ser dem, men samfunnsutviklingen i Nordland og nordre del av Trøndelag vil like fullt ha de samme mulighetene og utfordringene.

Kompetanse for regional utvikling – trippel helix

Økt fokus på kunnskap som en sentral faktor i regionalt utviklingsarbeid har gitt UH-sektoren en sentral rolle i den regionale utviklingskonteksten (Etzkowitz og Leydesdorff 1998 og 2000, Spilling 2014, Forskningsrådet 2014). Styrket regional utvikling med basis i kompetansemiljøer er ikke noe nytt. Massachusetts Institute of Technology (MIT) har siden 1930-tallet prioritert samhandling med omgivelsene (OECD 2006). I Norden var Sverige tidlig ute da de på 1990-tallet arbeidet med hvordan academia kunne samhandle bedre med næringsliv og offentlige myndigheter. Dette trepartssamspillet ble omtalt som *trippel helix* (Etzkowitz og Leydesdorff 1998 og 2000).

Figur 1: Trippel helix – hovedaktører og prosesser (Brenne og Knappe 2008)

Det ligger mye «trippel helix-tenking» i den svenske og norske universitets- og høyskolelovgivningen (Kunnskapsdepartementet 2005). I Sverige arrangeres det årlig konferanser – «Högskola og samfunn i samverkan» (HSS) – for å vise til gode eksempler på trippel helix-samarbeid. Opprinnelig ble trippel helix brukt for å se hvordan innovasjoner blir til i en samfunnskontekst (Etzkowitz og Leydesdorff 1998). Trippel helix ble etter hvert ensbetydende med det *dynamiske nettverket* mellom forskningsinstitusjoner, næringsaktører og offentlige myndigheter (Etzkowitz 2005).

Triple helix satte også sitt tydelige preg på nasjonale og regionale utviklingsstrategier tidlig på 2000-tallet. Norges forskningsråds virkemidler ble utviklet etter de samme tankene, og «Virkemidler for regional FoU og innovasjon» (VRI), som erstattet Næringsrettet HøgskoleSatsing (nHS), oppfordret særlig til trippel helix-samarbeid. De regionale forskingsfondene, som var fylkeskommunenes forskningssatsinger, var preget av det samme, og klyngeprogrammene Arena og Norwegian Centres of Expertise (NCE), som er et samarbeid mellom Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd, er sammen med SIVAs næringshageprogram blitt viktige virkemidler for utvikling av regionale prosesser.

Skal universitetene bli bedre i stand til å være gode regionale utviklingsaktører, må det utvikles *kunnskapsrom*, *konsensusrom* og *innovasjonsrom* i regionene, hevder Etzkowitz (2005). Et komplett kunnskapsrom svarer til det regionen etterspør av kunnskap og kompetanse. Det er ikke gitt at akademiske institusjoner har komplette kunnskapsrom som svarer til det regionen etterspør. Å utvikle et godt og relevant kunnskapsrom krever tydelige regionale prioriteringer i et trippel helix-samarbeid, og både offentlige myndigheter og næringsliv må inkluderes. Et godt konsensusrom defineres som foretrukne møteplasser og arenaer hvor ulike aktører møtes for å skape nye ideer og strategier. Møteplassene skaper samhandling og etablerer partnerskap. De regionale studiestedene har gode forutsetninger for ta koblerrollen som innovasjonsorganisatorer gjennom å legge til rette for utviklingsprosesser i sine regioner. Innovasjonsrommet er en organisatorisk mekanisme hvis mål er å virkeliggjøre det konsensusrommet velger å prioritere. Skal dette lykkes, krever det at alle stiller med ressurser som understøtter forskning og utvikling og skaper gode nettverk (ibid.).

Stuedstedet – UH-sektorens lokaliserte kunnskap

Den regionale høgskoleutbyggingen ble innledet med etableringen av 15 distriktshøgskoler i en 20-årsperiode til midten av 1980-tallet. I 1994 ble distriktshøgskolene integrert inn i 26 statlige høgskoler. Med sin desentraliserte struktur og sine studiesteder representerte de regionale høgskolene en bred kontakflate til samfunns- og næringslivet. I Trondheim snakkes det om «Gløshaug-effekten» som forklaring på den utviklingen som skjer som en konsekvens av NTNUs kompetanse og forskning på Gløshaugen (Stellander 2006). Sann sett ligger det til rette for mange «Nord-effekter» med tanke på at Nord universitet har ni studiesteder mellom Stjørdal og Vesterålen. Landets studiesteder, mange av dem nå en del av et universitet, har vært og er fortsatt viktige institusjoner i sine regioner. Mange studiesteder har gode samarbeidsrelasjoner i sitt omland, og i forhold til fagmiljøenes størrelse har høgskolene relativt sett langt flere samarbeidsrelasjoner enn universitetene. Mens høgskolene primært har spilt en regional rolle, har universitetene opptrådt som nasjonale kunnskapsaktører (Spilling 2014).

Kunnskapens rolle som avgjørende faktor for utvikling og vekst er vel dokumentert (Döring og Schnellenbach 2004, Raspe og Oort 2008). Kunnskap, læring og teknologi er sentrale begreper i forståelsen av regional utvikling (Lundvall 1992). Både internasjonalt og nasjonalt er det en voksende oppmerksomhet omkring kunnskapens betydning for regional utvikling. Kunnskap har en egenverdi for ethvert lokalsamfunn og er et svært sentralt fundament for utviklingen av det moderne samfunnet. I nyere innovasjonsteori blir kunnskap fremhevet som den viktigste ressursen i økonomien og læring den viktigste prosessen i økonomisk utvikling (Lundvall 1992 og 1999, Döring og Schnellenbach op.cit.). Kunnskap og kunnskapsutvikling vil følgelig være basisen for utviklingsprosesser også når vi ser på disse i et distriktpolitisk perspektiv.

Å måle effekter er en krevende øvelse, men både Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) (Sæther et al. 2000) og Peter Arbo (2001, 2011) hevder å ha funnet en rekke effekter av lokal og regional tilknytning til UH-miljøer. Disse effektene ble fremhevet:

Etterspørselseffekt

Statlige arbeidsplasser gir statlige overføringer og økt skatteinnngang og tilfører sitt omland inntekter. Dette utløser økt etterspørsel etter varer og tjenester og en aktivitetsøkning i den regionale økonomien. Studenter, ansatte og besøkende står for betydelige kjøp av varer og tjenester, som igjen gir sysselsetting og inntekter i mange bransjer lokalt og regionalt.

Tilbudseffekt

Studiestedene utdanner kandidater og sikrer tilgang på kvalifisert arbeidskraft. Et studiested har stimulerende effekt på utdanningsnivået i regionen. Desentralisert høyere utdanning har vært viktig for å øke studietilbøyeligheten i de mest utdanningsfattige delene av landet, særlig der utdanningstilbudet suppleres med desentraliserte etter- og videreutdanninger som etterspørres i regionen.

Knoppskytingseffekt

Forskning på lokalt definerte problemstillinger øker innovasjonsevnen. Høyere utdanning gir opphav til nye bedriftsetableringer eller utvidelser av eksisterende. Kunnskap om markeder, rettslige og politiske systemer, språk og kultur, naturgrunnlag og helseeffekter reduserer usikkerhet og gir beslutninger og etableringer et bedre fundament.

Magneteffekt

UH-miljøer fungerer som samlingssteder for ungdom og personer med høyere utdanning. Offentlige midler til oppbygging av kunnskapsmessig infrastruktur er et godt politisk argument for å legge ny tilgrensende virksomhet til stedet. UH-virksomhet utløser mer utdannings- og forskningsaktivitet.

Nettverksbyggende effekt

UH-miljøene bringer mennesker sammen i kunnskapsnettverk (lokalt, nasjonalt og internasjonalt) og fører til kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning. Formelle og uformelle kontakter skaper en sosial kapital som igjen har betydning for utvekslingen av informasjon og koordinering av beslutninger og initiativ på tvers av organisasjons- og sektorgrenser.

Kulturell effekt

UH-miljøene har stor symbolverdi og signaliserer modernitet og framtidssjonyer. Dette preger også arkitektur, kunst- og kulturliv, uteliv og den frivillige foreningsinnsatsen. Studentgruppen sørger for et aktivt og pulserende miljø, og de fagansatte og deres familier er ofte ressurspersoner i mange aktiviteter. UH-miljøene formidler ofte nye ideer og strømminger utenfra gjennom å delta aktivt i samfunnsdebatten.

Service- og problemløsningseffekt

Flere med høyere utdanning gjør det lettere å rekruttere fagfolk, fange opp verdifulle impulser utenfra og utvikle nye og forbedrede løsninger. Akademiske institusjoner bidrar til å skape regional selvbevissthet. Tro på egne krefter er en vesentlig forutsetning for å kunne skape fremgangsrike regioner.

Politisk artikulasjonseffekt

Troen på regionens samlede kapasitet til å løse mange utfordringer og tilegne seg ny teknologi bedrer omstillings- og innovasjonsevnen i både offentlig og privat sektor. Institusjonene blir ofte brukt som talerør for regionen, og på den måten arbeider de fram politisk og næringsmessig argumentasjon på vegne av regionen. Fagansatte vil kunne opptre som eksperter, foreta utredninger, bistå komitéarbeid, ha innlegg i aviser og delta i debatter som påvirker beslutningene på viktige samfunnsområder. Den argumentative kraften gir regionen identitet.

Imageeffekt

Et studiested er ikke bare et sett av aktiviteter og mennesker, det er også vitenskapelig kunnskap, prestisje og framtidshåp. Studiestedene bidrar til å heve en regions status ved å gjøre den mer dynamisk og attraktiv. Betydningen av å ha en utdanningsinstitusjon i sin region tillegges stor symbolverdi for å kunne framstå som moderne, framtidsrettet og levedyktig.

Om å styrke samfunnsoppdraget

Denne tredje oppgaven er vel omtalt i universitetenes og høgskolenes strategiske planer. UH-sektoren har ambisiøse mål på vegne av den tredje oppgaven. Universitetet i Agder (UiA) har for eksempel ambisjon om å bidra til samfunnsutviklingen ved å videreutvikle kultur for nyskaping, engasjere i samfunnsdebatten og utvikle nye modeller for samproduksjon av kunnskap (Universitetet i Agder, 2016). Likeledes vil Universitetet i Stavanger styrke nyskappingsarbeidet og samarbeidet med myndighetene og kultur-, samfunns- og arbeidslivet i å løse dagens og fremtidens utfordringer ved å skape arenaer for interaksjon og samarbeidsformer gjennom å være tett på samfunnsutfordringene (Universitetet i Stavanger, 2017). Nord universitet har også tydelige ambisjoner, og skal gjennom aktivt samspill med samfunns- og næringsliv bidra til utvikling av regionen (Nord universitet, 2017). Videre er det beskrevet at universitetet skal implementere en policy for randsonevirksomhet, videreutvikle samarbeidsorganer med kommuner og regioner og formalisere samarbeidet med næringsliv, helseforetak, fylkeskommuner og videregående skoler. Universitetet skal samarbeide med arbeidslivet i utviklingen av studietilbud, kartlegge behovet for etter- og videreutdanning (EVU) og øke formidlingen av forskningsresultater og deres verdiskapingspotensial.

Universitetene og høgskolene skal altså, i tillegg til å være kunnskapsbaseret og kunnskapsutviklere, også fungere som arenaer, fasilitatorer, nettverksbyggere og partnere for samfunns- og næringsliv. UH-sektoren har en stor oppgave, og det vil kreve dedikert innsats og ressurser å løse dette samfunnsoppdraget. Som nytt og relativt lite universitet har Nord en stor oppgave i å styrke sitt faglige fundament, sitt *kunnskapsrom* (Etzkowitz 2005). I en etablerings- og videreutviklingsfase er det forståelig at Nord i sin nye form og sitt nye innhold prioriterer å styrke egen forskning. Samfunnsoppdraget bør derfor ha en målrettet kunnskapsutvikling i et trippel helix-perspektiv. Samhandling med omgivelsene gir mer relevante og bedre studier, og den kompetansen Nord bør fylle sitt kunnskapsrom med, bør relateres til de behovene som preger det regionale næringslivet og de offentlige virksomhetene.

Peter Arbo (2001, 2011) og Stjernø-utvalget (NOU nr.8, 2008) har gitt anbefalinger til hvordan UH-sektorens samfunnsoppdrag og rolle som regional utviklingsaktør kan utvikles og styrkes. En målrettet kunnskapsutvikling i et trippel helix-perspektiv, med god samhandling med omgivelsene gir også mer relevante og bedre studier. Landets mange studiesteder har stått for

mye regionalt utviklingsarbeid, men dokumentasjonen har ofte vært svak. Gjennom økt dokumentasjon vil også formidlingsmulighetene kunne øke. Det vil kunne skape større regional tillit og anerkjennelse som er sentralt i et godt trippel helix-samarbeid (Etzkowitz, 2005). Arbo skisserer særlig fire hovedspor som grunnlag for strategiske vurderinger for å utvikle det regionale samfunnsoppdraget. Disse er presentert i tabellen nedenfor.

Tabell 1: Strategier for å styrke UH-sektorens samfunnsoppdrag og regionale utviklingsrolle

Hovedspor	Tiltak	Operasjonalisering
1. Styrke og komplettere FoU-miljøene	Synliggjøre institusjonens og fagmiljøenes betydning	<ul style="list-style-type: none"> • Fremheve regionale kompetansebehov og forskningsområder som er underdekket • Fokus på oppgaver som kan løses lokalt, eller der det er mulighet for å utvikle kompetanse til å løse oppgavene • Vise betydningen av egen virksomhet (FoU og utdanning)
	Markere forskjellighet	<ul style="list-style-type: none"> • Parallelle basisutdanninger med egne fokusområder
	Legge vekt på kvalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Publikasjoner • Anerkjente studie- og kursopplegg • Kreative læringsmiljø og gode faglige nettverk
	Utnytte synergier	<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid og spesialisering • Bruk av næringslivets kompetanse • Flere studentoppgaver i samfunns- og næringslivet
2. Utvide kunnskapsformidlingen og den eksterne kontaktflaten	Profesjonalisere informasjons- og kontaktarbeidet	<ul style="list-style-type: none"> • Formidle/informere om egen virksomhet • Bli en arena for nettverk i regionen • Dedikere ressurser til oppgaven
	Utdanningene som formidlingskanal og samarbeidsarena	<ul style="list-style-type: none"> • Utredningsoppgaver • Fleksible utdanningstilbud for ulike målgruppers behov • Etter- og videreutdanningsvirksomhet (EVU)
	Større engasjement og inkludering i forskningsprosjekter	<ul style="list-style-type: none"> • Inkludere studentene som faglig ressurs • Samhandle med praksisfeltet i FoU-prosjekt • Aksjonsforskning
	Forbedre oppdragsorganiseringen	<ul style="list-style-type: none"> • Rask respons på innspill fra omverdenen • Alle studiestedene er en regional «node» og dørå inn til Nord universitet

Hovedspor	Tiltak	Operasjonalisering
3. Heve kompetanse-satsingen og FoU-engasjementet i nærings- og arbeidslivet	Kompetanserekrut- tering til nærings- livet	<ul style="list-style-type: none"> • Skreddersøm av kompetanseprogram, FoU og EVU
	Etablere «samar- beidsnett»	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinere, sekretariatsfunksjon, utekon- takt, idéskapere, katalysatorer og «mellom- romsaktiviteter»
	Flere næringsret- tede FoU-program	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalt forankrede programmer
	Tilrettelegging for knoppskyting og kommersialisering	<ul style="list-style-type: none"> • Forskningsparker, kunnskapsparker, inkubator, såkornfond • Studentbedrifter • Utnytte potensialet i profesjonsutdannin- gene
4. Desentrali- sere virkemid- del-apparatet	Utvikling av regio- nale innovasjons- modeller	<ul style="list-style-type: none"> • Midler og ansvar delegert til regionale mil- jøer i motsetning til toptunge, sentraliserte og separate systemer • Gi sektoren større autonomi

Stjernø-utvalget (NOU nr.8, 2008) etterlyste en bedre koordinering mellom departement og offentlige instanser slik at man kunne få en mer offensiv politikk der institusjonene stimuleres til å engasjere seg regionalt og lokalt. I en slik samhandling var det viktig at arbeidslivet ble trukket med inn i videreutviklingen av studietilbudene. Økt bruk av studentoppgaver med problemstillinger fra arbeidslivet er en effektiv måte i å koble UH-sektoren med eksterne aktører på. Skal en lykkes i å anlegge et bredt anlagt regionalt samfunnsoppdrag, er det ikke tilstrekkelig med ildsjeler. Det krever en betydelig bevisstgjøring av ledelsesansvaret i utdanningsinstitusjonene for å nå målsettingene. I tillegg må det på plass insentiver som får institusjoner, bedrifter og individer til å etablere gjensidige partnerskap (Furrebø, 2006). I et slikt arbeid er det store fordeler i å spille videre på den regionale nærheten studiestedene i regionene allerede har. Livslang læring fordrer en betydelig nærhet til studiesteder, og det må utvikles praktiske løsninger og relevante studier som er tilpasset det regionale arbeidslivets behov.

Slik den tredje oppgaven og samfunnsoppdraget defineres, og slik institusjonene selv beskriver den i sine strategiske planer, representerer den et godt grunnlag for at institusjonene skal bli gode regionale utviklingsaktører. Geografisk nærhet mellom aktører er et godt utgangspunkt for reell samhandling. Å ha mange studiesteder, slik Nord universitet har, må ses som et godt grunnlag for å kunne skape arenaer for regional forskning, tilrettelegging

av prosesser og samhandling. Ideene om et dynamisk samarbeid, virkemidlene og de strategiske planene er alle opptatt av dette trepartssamarbeidet. Samarbeid krever tid, ressurser og arenaer, og UH-sektorens studiesteder blir følgelig viktige i et slikt samarbeid.

Nord universitet skal fram til våren 2019 vurdere sin egen framtidige studiestedstruktur. Spørsmålet som ofte stilles, er om det er behov for alle ni studiestedene. Målet med studiestedsstrukturprosessen er å utvikle en studiestedsstruktur som legger til rette for sterkere fagmiljø og økt kvalitet i forskning og utdanning i et langsiktig perspektiv. I prosjektbeskrivelsen står det at en ønsker å utvikle en studiestedsstruktur som bidrar til å realisere universitetets ambisjon om å bidra til regional utvikling. Dette er et særs viktig arbeid som ikke bare berører Nord universitet, men hele regionen fra Stjørdal i sør til Vesterålen i nord og dens utvikling. I denne prosessen er det særs viktig at en makter å inkludere alle universitetets oppgaver, også samfunnsoppdraget.

Avslutning

I dette kapittelet har vi sett nærmere på UH-sektorens utvikling med særskilt blikk på sektorens samfunnsoppdrag, den såkalt tredje oppgaven. Vi har sett hvordan strukturendringene og veksten i sektoren har gjort mange regionale høyskoler om til universiteter. Kapittelet hadde som mål å se nærmere på drivkreftene bak og betydningen av å ha et høyere utdanningsmiljø i sitt omland og sin region. Peter Arbo (2001) hevder at de viktigste driverne er UH-sektoren selv med ledelse og fagmiljøer, og regionenes mål om vekst.

Troen på vekst med grunnlag i kunnskapsmiljøene stammer fra de teoretiske bidragene om trippel helix-samarbeidet (Etzkowitz og Leydesdorff 1998 og 2000, Etzkowitz 2005). Samfunnsoppdraget og den regionale utviklingen er ingen enkel oppgave. Arbo (2011) gav tydelige anbefalinger om veien videre for å styrke samhandling regionalt. Studiestedets betydning og effekt på sitt omland og region har en viktig plass i dette bildet.

Skal en lykkes med samfunnsoppdraget, må institusjonene være i stand til å etablere en kultur der eget utviklingsarbeid på regionale og lokale problemstillinger verdsettes høyt. Nye tider og nye satsinger skaper ofte konflikt, og i arbeidet med samfunnsoppdraget er det viktig å lykkes i å balansere utfordringene. Det kan være fornuftig å engasjere ildsjeler for å håndtere den

tredje oppgaven, men det må ikke svekke det institusjonelle ansvaret. EU har som mål å bli den mest konkurransedyktige og kunnskapsbaserte økonomien i verden. For å oppnå dette pekes det spesielt på behovet for økt regional kunnskapsutveksling (Lisboa-traktaten 2007). Skal Norge også dra nytte av sin kunnskapsproduksjon og få en god kunnskapsutveksling i hele landet, vil studiestedene spille en svært sentral rolle. Å utvikle studiestedene vil bli en viktig oppgave fremover.

Fagleg-strategisk er det heilt usedvanlege enkle poenget at vel er det vanskeleg å bli verdsmeister i Sogn og Fjordane, men det er ikkje vanskeleg i bli verdsmeister på Sogn og Fjordane (Glosvik 2006, s. 6).

Det er ingen andre enn Nord universitet som kan bli verdensmester *på* vår region og vår regions utfordringer. Det innebærer å prioritere den tredje oppgaven – samfunnsoppdraget – høyt. Nord universitets studiesteder har gode forutsetninger til å bli viktige utviklingssentra. Det handler om å gi både små og store samfunn en plass i kunnskapssamfunnet, og med det gi hele regionen utviklingskraft til å møte morgendagens utfordringer.

Litteratur

- Arbo, P. (2001): *Hvordan kan de statlige høyskolene styrke sin posisjon som regionale utviklingsaktører?* Norges forskningsråd. Seminarforedrag 28. august 2001.
- Arbo, P. (2011): Universitetets regionale betydning. *Plan* 02/2011, s. 18–22. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2011-02-05>
- Arbo, P og Benneworth, P. (2007): *Understanding the Regional Contribution of Higher Education Institutions: A literature review*. OECD Education Working Paper no 9/2007.
- Arbo, P. og Gammelsæter, H. (red.) (2004): *Innovasjonspolitikken scenografi. Nye perspektiver på næringsutvikling*. Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.
- Berg N. G. et al. (red.) (2004): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim, Tapir Akademisk Forlag.
- Bleiklie, I. og Kogan, M. (2007): *Organization and Governance of Universities*. Higher Education Policy, 20, s. 477–493. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300167>
- Brenne, T. og Johansson, K. (2003): *Markedsorientering i høyskolesektoren*. København, CBS – masteroppgave.
- Brenne, T. og Knappe, G.O. (2008): *Kunnskap er infrastruktur*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag. Rapport nr. 52.
- Brenne, T. og Næss, S. (2009): *Kunnskapsbasert verdiskaping. Et trippelhelix-prosjekt*. Høgskolen i Nord-Trøndelag. Arbeidsnotat nr. 227.
- Brulín, G. (1998): *Den tredje oppgiften – Högskola ock omgivning i samverkan*. Stockholm, SNS Förlag.
- Döring, T. og J. Schnellenbach (2004): *What do we know about geographical knowledge spillovers and regional growth? – A survey of the literature*. Research Notes No. 14, Deutsche Bank Research.
- Ertzkowitz, H. og Leydesdorff, L. (1998): *The Triple helix as a model for innovation studies*. Science and Public Policy, June 1998, Vol. 25(3), s. 195–203. <https://doi.org/10.1080/03088839800000032>
- Ertzkowitz, H. og Leydesdorff, L. (2000): *The dynamics of innovation: from National Systems and «Mode 2» to a Triple helix of university-industry-government relations*. Research Policy, 2000 Feb. Vol. 29 (2), s. 109–123. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
- Ertzkowitz, H. (2005): *Trippelhelix – den nya innovasjonsmodellen. Högskola, näringsliv och myndigheter i samverkan*. Stockholm, SNS Förlag.
- Frønes, I. (2005): Kunnskapsindustri og kunnskapsamfunn. *Horisont*, nr. 2.
- Furrebø, S.T. (2006): Desentralisering og regional konkurransevne. *I Stat & Styring* nr. 4, s. 40–44. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2006-04-15>
- Glovsvik, Ø. (2005): *Høgskulen som regional utviklingsaktør – presentasjon av et omgrepsapparat*. Paper 17, HSS-05, Høgskolen i Vestfold.
- Glovsvik, Ø. (2006): Høgskulen som dynamisk kunnskapsaktør. Regional utvikling som leiingsutfordring. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, Nr. 02, s. 173–184.
- Haukland, Linda (2015): *Nye høyder. Framveksten av universitetet i Nordland*. Orkana Akademisk. Bodø.
- Hidle, K. og Normann, R. (2012): Who Can Govern? Comparing Network Governance Leadership in Two Norwegian City-Regions. *European Planning Studies*.
- Hægeland, T. og Møen, J. (2000): Betydningen av høyere utdanning og akademisk forskning for økonomisk vekst. En oversikt over teori og empiri. Statistisk sentralbyrå. Rapport nr. 10.

- Jordhus-Lier, D. (2017): Et globalt arbeidsliv i endring. I Jordhus-Lier, D. og Stokke, K. (red.). *Samfunnsgeografi – en innføring*. Cappelen Damm Akademisk. Oslo.
- Klijn, H-E., Edelenbos, J. og Steijn, B. (2010): *Trust in Governance Networks. Its Impacts on Outcomes*. Administration and Society 42(2), s. 193–221. Sage Publications. <https://doi.org/10.1177/0095399710362716>
- Knappe, G.O. (2006a): *Hele regionen som læringsarena – region og høyskole i godt samspill?* Kronikk i Namdalsavisa 7. oktober 2006.
- Knappe, G.O. (2006b): *Region og høyskole i samspill*. Kronikk i Trønder-Avisa 11. oktober 2006.
- Knappe, G.O. (2010): *Regionale høyskoleers betydning i kunnskapssamfunnet*. Phd-paper, The Knowledge Economy and Creative Leadership. The School of Aarhus / University of Copenhagen og Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Knox, P.L. og Marston, S.A. (2016): *Human Geography. Places and Regions in Global Context*. 7. utg. Pearson.
- Kunnskapsdepartementet (2005): *Lov om universiteter og høyskoler* (Universitets- og høyskoleloven). LOV 2005–04–01 nr 15. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2018): *Tilstandsrapport høyere utdanning 2013*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d13d5235bbfd-42f68b1795112fdb5e1a/tilstandsrapport-2017-vedlegg.pdf>.
- Regjeringen.no (2007): Lisboa-traktaten. <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitik/lisboa-traktaten/id660380/> (Lest dato: 27.08 2018).
- Lundvall, B.-Å. (red.) (1992): *National systems of innovation: towards a theory of innovation and interactive learning*. London, Pinter Publishers.
- Lundvall, B.-Å. (1999): *Det danske innovationssystem - DISKO-projektet*. Rapport nr. 9, Aalborg Universitet.
- Nordlandsforskning (2017): *Lytring gir deg nye stemmer og perspektiver*. <http://www.nordlandsforskning.no/aktuelt/forskning-lytring-gir-deg-nye-stemmer-og-perspektiver-article1546-155.html>.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune (2000): *Fylkesplan Nord-Trøndelag fylke 2000–2003*. Steinkjer.
- Nord universitet (2017). *Strategi 2020. Globale utfordringer – regionale løsninger. Nord universitets visjon, faglige styrke og profil*.
- Nord universitet (2018): *Prosjektplan – framtidig studiestedsstruktur*.
- Nowotny, H., Scott, P. & Gibbons, M. (2001): *Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- OECD (2006): *OECD prosjektet om høyere utdanningsinstitusjoners bidrag til regional utvikling*. Egenevaluering og ekstern evaluering. <http://www.oecd.org/education/imhe/37707576.pdf>.
- OECD (2006): *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development*. Final Regional Report. Trøndelag (Mid-Norway Region). <http://www.oecd.org/education/imhe/37599072.pdf>.
- Olsen, J.P. (2007): *Mellom økonomi og kultur: Det europeiske universitet i endring*. Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift, 3, s. 267–287. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2007-03-03>
- Onsager, K. og Selstad, T. (red.) (2004): *Regioner i utakt*. Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.

- Otterlei, K.B. og Skorstad, B. (2013): Etikk på kollisjonskurs – når forvaltningsetikk og forskningsetikk møtes. *Etikk i praksis*. 7(2), 47–66. <https://doi.org/10.5324/eip.v7i2.1797>
- Parker, C. (2014): *Stanford joins national effort to highlight public benefits of scientific research*. <http://news.stanford.edu/thedish/2014/11/24/35649>.
- Raspe, O. og van Oort, F. (2008): Firm Growth and Localized Knowledge Externalities. *The Journal of Regional Analysis & Policy*, Vol. 8/2.
- Samuelsson, M. (2012): *Tredje oppgiften är ingetman slipar på, därför är det svårt att bli bra på den*. Universitetsläraaren. <https://universitetslararen.se/2012/09/01/tredje-uppgiften-ar-inget-man-slipar-pa-darfor-ar-det-svart-att-bli-bra-pa-den>.
- Spilling, O.R. et al. (2014): *Høgskolenes rolle i regional utvikling, innovasjon og kommersialisering*. NIFU 40/2014.
- Stambøl, L.S. (2011): *Den regionale betydningen av universiteter og høyskoler*. Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2018): *Fakta om utdanning 2017 – nøkkeltall fra 2017*. Oslo: SSB Seksjon for utdanningsstatistikk.
- Stellander, K. I. (2006): Kunnskapsbyen Trondheim – byintegreert universitet og høyskole som katalysator for utvikling. *Plan* nr. 5, 2006.
- Stortingsmelding nr. 40 (1990–1991): *Fra visjon til virke - Om høgre utdanning*. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 39 (1998–1999): *Forskning ved et veiskille*. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 27 (2000–2001): *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 20 (2004–2005): *Vilje til forskning*. Kunnskapsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 21 (2005–2006): *Hjarte for heile landet. Om distrikts- og Regionalpolitikken*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 1 (2005–2006): *Nasjonalbudsjettet*. Finansdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 12 (2006–2007): *Regionale fortrinn - regional framtid*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Stortingsmelding nr. 8 (2008): *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet.
- Sæther, B. et al. (2000): *Høgskolenes regionale betydning*. Prosjektrapport 2000:9. Oslo, NIBR.
- Sørensen, K.H. et al. (red.) (2008): *Faglighet og tverrfaglighet i den nye kunnskapsøkonomien*. Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.
- Sørensen, E. og Torfing, J. (2012): Collaborative Innovation in the Public Sector. *The Public Sector Innovation Journal*. Vol. 17(1). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0015>
- Universitetet i Agder (2016): *Samskaping av kunnskap 2016–2020*. <https://www.uia.no/om/uia/organisasjonen/strategi-2016–2020>.
- Universitetet i Stavanger (2017): *Strategi for universitetet i Stavanger 2017–2020*. <https://www.uis.no/om-uis/visjon-og-strategi/strategi-2017-2020-article72856-8395.html?articleID=72856&categoryID=8395>.